

УДК 378.091.046-021.64:159.9:316:378.4:61(477.54)

Педагогічні, психологічні та соціологічні підходи щодо управління якістю додипломної освіти в ХНМУ

Валерій Капустник,
доктор медичних наук, професор,
Ігор Завгородній,
доктор медичних наук, професор,
Світлана Краснікова,
кандидат філологічних наук, доцент,
Ганна Лісова,
кандидат медичних наук, доцент,
Яна Белевцова,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Дмитро Перцев,
кандидат медичних наук, доцент,
Наталія Нікуліна,
методист,
Олег Марущенко,
кандидат соціологічних наук, доцент,
Анастасія Горецька,
кандидат психологічних наук,
Юлія Сіда,
кандидат соціологічних наук,

Харківський національний медичний університет

Неможливо уявити майбутнє України без якісної вищої освіти, але ВНЗ нашої країни різних форм власності мають один загальний суттєвий недолік — невисоку якість освітніх послуг [1]. До радикальних дій з підвищення вимог до якості надання освітніх послуг нас змушує також економічна нестабільність, демографічна ситуація в Україні, і той факт, що країна зараз проходить через низку різноманітних реформ не тільки у вищій освіті. Тому необхідно усвідомити, що нові уявлення про зміни у вищій освіті повинні бути пов'язані не з актами по-

верхневої адаптації навчальних закладів до нових умов та вимог, а з глибинною перебудовою самих основ його діяльності. Отже, для виживання вищих навчальних закладів в змінюваному просторі необхідно шукати нові конкурентні переваги. Таким чином, зважена та продумана внутрішня система оцінки якості може стати надійним та ефективним засобом досягнення основних цілей сучасної вищої освіти — відповідності суспільним, соціальним і особистісним очікуванням. Зацікавленість кожного ВНЗ у такій системі безсумнівна, оскільки його престиж,

рейтинг, конкурентоздатність і, у кінцевому підсумку, прибуток вже зараз напругу залежать від поліпшення якості освітніх послуг, що надаються [2, 3].

Необхідність змін у освітянській галузі пов'язана ще з однією загальною проблемою. Ми маємо вдосталь спеціалістів з вищою освітою, і медична сфера не виключення, але все одно відчуваємо нестачу компетентних, практично орієнтованих кадрів для сучасних умов і потреб суспільства. Тому необхідна така соціально ефективна система вищої освіти, яка буде здатна виконувати свою головну функцію — забезпечувати підготовку спеціалістів соціально адаптованих, спроможних задовольняти вимоги професійних структур, а також протягом всього свого трудового життя здатних самостійно поглиблювати та оновлювати знання та вміння, які необхідні для продуктивної професійної діяльності. Якість підготовки будь-якого фахівця, а особливо фахівця-медика, в сучасних умовах визначається не тільки рівнем його загальних знань, але й професійними вміннями, які дозволяють йому творчо вирішувати виникаючі робочі проблеми й активно взаємодіяти з людьми на основі встановлення суб'єктних відносин. Система вузівської освіти з підготовки фахівців повинна мати широкий набір засобів, які можуть забезпечувати цей розвиток умінь [4, 5, 6].

Все викладене підводить нас до ще одного дуже важливого аспекту. Якість вищої освіти традиційно пов'язана з формою і змістом навчального процесу, який, як правило, базується на досвіді та кваліфікації педагогічного складу ВНЗ. Педагогічна взаємодія в системі "викладач — студент" являє собою взаємний вплив суб'єктів, включених у спільну діяльність на основі загальних цілей професійної освіти. Подібна взаємодія має принципове значення з точки зору аксіологічної складової, оскільки ця взаємодія між викладачем і студентом впливає на формування цінностей майбутнього фахівця, таких, як людина, освіта, професія, істина. Тому якість пра-

ці саме викладачів є однією з важливих складових роботи навчального закладу у забезпеченні якості освіти. Їх увага, їх професіоналізм, їх педагогічний талант є запорукою комфортного перебування студентів у ВНЗ й максимального розкриття їх здібностей та талантів. Тому вивчення фігури викладача посідає не останнє місце у дослідженні проблем у вищій освіті України [7, 8].

Таким чином, проведення наукових досліджень, які поєднують різні аспекти управління якістю вищої медичної освіти, вкрай необхідно для забезпечення діагностичного базису для будь-яких експертних висновків щодо стану освіти, перспектив її розвитку та наявності ресурсів для вдосконалення. Загальною метою проведення дослідження є обґрунтування та розробка методології організації системи менеджменту у вищому навчальному закладі з урахуванням соціологічних, психологічних, та педагогічних аспектів забезпечення якості вищої медичної освіти.

За планами цієї наукової роботи було проведено ряд перших досліджень, які забезпечують якість додипломної вищої медичної освіти на базі вищого медичного навчального закладу (Харківський національний медичний університет (ХНМУ)).

Вибіркову сукупність дослідження склали вітчизняні та іноземні студенти всіх факультетів ХНМУ. У роботі було використано порівняльний аналіз результатів ліцензійного іспиту «Крок» та ректорського контролю, який проводився у електронному форматі за умовами та методологією центра тестування при МОЗ України на базі Навчально-наукового інституту якості освіти ХНМУ. Психологічні дослідження проводилися шляхом анкетування учасників, опитування та психологічного тестування з використанням загальноприйнятих психологічних методик [9, 10]. Методологія соціологічного дослідження базувалась на опитуванні студентства за допомогою спеціально розроблених анкет [11]. Для обробки даних застосовано стандартні

методи статистичної обробки з використанням програми «Excel».

 Одним з найбільш відомих методів дослідження рівня засвоєння знань є ректорський контроль (РК). Цей метод об'єктивно є дуже інформативним щодо засобів внутрішнього аудиту якості надання освітніх послуг і здійснюється з метою визначення глибини і міцності засвоєння студентами навчального матеріалу та об'єктивності оцінювання знань викладачами. На базі Навчально-наукового інституту якості освіти (ННІ ЯО) університету було розроблено такий формат РК, що надає можливість використовувати його для підготовки студентів до офіційного тестового ліцензійного іспиту «Крок» різного рівня, який є частиною державної атестації студентів-медиків і своєрідним стандартом визначення рівня підготовки спеціалістів. Диференційована комплектація тестових завдань ректорського контролю за субтестами надає можливість виявити дисципліни з найнижчим відсотком вірних відповідей, тобто з'ясувати з яких предметів та тем знання студентами засвоєні у недостатній мірі, а також надає змогу виявити слабку роботу окремих кафедр. У студентів завдяки складанню РК є можливість визначитися самим, з яких дисциплін їх рівень знань найнижчий, та приділити цим предметам найбільше уваги для самостійного опрацювання недоліків.

Таким чином, РК дозволяє завчасно виявити серед студентів тих, які не пройшли через умовну якісну позначку рівня засвоєного матеріалу. Це дозволяє в подальшому розробити та впровадити низку управлінських та педагогічних заходів для поліпшення ситуації. ННІ ЯО у співпраці з педагогічним складом кафедр розробили методіку консультаційних занять для таких студентів, які проводилися на базі ННІ ЯО.

Також було залучено фахівців-психологів, які серед студентів, що не склали РК, виявили групу з певними рисами особистості (наприклад, високим рівнем тривожності, завищеними очікуваннями

щодо результату контролю, прогнозуванням невдачі). Такі студенти протягом навчання можуть бути достатньо успішними, проте в ситуаціях ректорського контролю демонструють розгубленість та тривожність, що може впливати на кінцевий результат. З даною групою студентів проводився груповий тренінг, спрямований на розвиток та закріплення навичок саморегуляції, а також їм були запропоновані індивідуальні консультації з питань подолання стресових ситуацій й опанування емоційним станом.

Було проведено два соціологічних дослідження. Перше дослідження проведено серед англomовного контингенту за темою «Підготовка до ліцензійного іспиту «Крок 2»: оцінка студентства». Його результати надали можливість на анонімній основі виявити найбільш проблемні аспекти такої підготовки, «слабкі місця» навчально-методичного забезпечення, недоліки в роботі кафедральних колективів та інформаційного забезпечення. Особливістю проекту стало безпосереднє оцінювання респондентами різних аспектів роботи кафедральних колективів, задіяних у підготовці студентства до іспиту «Крок 2». Наші респонденти виставляли конкретним кафедрам оцінки: від 1 (мінімальна) до 5 (максимальна). Аспектами роботи, що оцінювалися, стали наступні: «здатність викладачів сформулювати у студента клінічні навички»; «наявність на кафедрах якісної навчальної літератури англійською мовою»; «рівень знання викладачами англійської мови»; «ступінь поваги викладачів до особистості студента»; «зручність складеного розкладу»; «готовність викладачів ділитися особистим лікарським досвідом»; «якість проведених викладачами занять»; «рівень знання викладачами свого предмета». За результатами аналізу виявилось, що найбільш проблемними, з точки зору англomовного контингенту, є перші три критерії, що є доволі типовою ситуацією для сучасної вищої медичної освіти України.

Друге дослідження стосувалось системи взаємовідносин «викладач-сту-

дент», а саме — питання компетентності викладачів, оскільки це грає не останню роль у засвоєнні студентами навчального матеріалу. Вітчизняні і іноземні студенти достатньо високо оцінили викладачів університету за пунктами «володіння предметом» та «ерудованість». Тобто проблема низького рівня знань у окремої групи студентів полягає не в тому, що вони цих знань не отримали від викладача. Ці дві якості ще не всі, завдяки яким викладання навчальної дисципліни можна вважати успішним і, як наслідок, успішним засвоєнням знань студентами.

Підсумовуючи викладене, можемо сказати, що такий комплексний підхід у підготовці студентів до ліцензійного іспиту дав певні результати. При порівнянні ректорських замірів з підсумками ліцензійних іспитів за навчальний рік серед вітчизняних студентів було встановлено, що відсоток студентів, які не змогли скласти РК, і відсоток студентів, які не змогли скласти ліцензійний іспит з першої спроби, значно відрізняються.

За спеціальністю «Стоматологія» ліцензійний іспит склали на 57,75 % студентів більше, ніж РК у форматі «Крок 1», та на 25,1 % більше, ніж РК у форматі «Крок 2». Цікавий той факт, що різниця між кількістю студентів стоматологічного факультету, які не склали РК у форматі «Крок 2», на 38,65 % менше ніж студентів, які не склали РК у форматі «Крок 1». За спеціальністю «Загальна лікарська підготовка» ліцензійний іспит склали на 37,4 % студентів більше, ніж РК у форматі «Крок 1», та на 21,15% більше, ніж у форматі «Крок 2». Різниця між третім та випускним курсами в успішності складання РК відповідає 28,44 %, також на користь випускників. Можливо це пов'язано з тим, що студенти випускних курсів підходять до складання ліцензійних іспитів вже набагато серйозніше, вони вже мають певний досвід, а можливо це пов'язано з більш жорсткими правилами складання іспиту: у випускників, які складають «Крок 2», немає трьох спроб поспіль, які є у студентів, що складають «Крок 1».

Висновки

1. Вдалося розробити діючу схему консультаційних занять для ліквідування недостатнього рівня знань у студентів напередодні складання ліцензійного іспиту «Крок», яка також надала можливість викладачам виявити недоліки, які були допущені педагогами упродовж викладання тієї чи іншої дисципліни, зробити з цього висновки на майбутнє для конструктивного доопрацювання методики викладання.

2. Отримані результати порівняння РК та «Крок» свідчать про різницю успішності студентів третього та випускних курсів, що заслуговує на подальші більш детальні та глибокі дослідження. Необхідно виявити, в якій площині треба шукати відповіді на ці питання: в психологічній, в соціологічній, або в педагогічній, як в якості викладання, так і в якості організаційних аспектів.

3. За показниками «володіння предметом» та «ерудованість» студенти достатньо високо оцінили викладачів університету, але система взаємовідносин викладач-студент, яка не може обмежуватися тільки двома характеристиками, потребує подальшого більш розширеного вивчення.

4. На підставі даних, які були отримані в процесі дослідження, були сформувані конкретні пропозиції керівництву університету з покращення рівня підготовки студентів університету до ліцензійних іспитів.

Література:

1. *Оцінка якості праці викладачів вищих навчальних закладів* / А.Я. Казарезов, В.В. Драгомиров // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Економіка. — 2008. — Т. 89, Вип. 76. — С. 130-132. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdues_2008_89_76_24.

2. *Формування системи показників якості вищої освіти* / І. А. Нечасова,

Г. Д. Нечаєва // Економіка і регіон. — 2012. — № 2. — С. 79-83. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2012_2_17

3. Терентьєва Н.О. Управління якістю освіти — запорука конкурентоспроможності ВНЗ/Н.О. Терентьєва // Пед. альманах: зб. наук. праць. — Херсон : РІПО, 2008. — № 3. — С. 161-165.

4. Дудікова Л.В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. В. Дудікова. — Вінниця, 2011. — 21 с.

5. Пометун О. Компетентнісний підхід — найважливіший орієнтир сучасної освіти // Рідна школа. — 2005. — № 1. — С. 65-69.

6. Прийма С. Компетентнісний підхід як імператив реформування вищої освіти / С. Прийма // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. — 2007. — Вип. 72. — Ч. 1. — С. 95-100.

7. Микитюк Г. Вплив взаємин викладача і студентів на формування професійної ідентичності майбутнього вчителя // Психологія : Зб. наук. праць. — Вип. 20. — К. : НПУ, 2003. — С. 255-260.

8. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : навч. посібник. — 2-ге вид., стер. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. — 320 с.

9. Панок В.Г., Острова В.Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). — К. : Освіта України, 2010. — 230 с.

10. Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 № 127 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616)

11. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / Н.В. Паніна. — 2-ге вид., доп. / НАН України, Ін-т соціол., Вища школа соціол. — К., 2007. — 320 с.

30.03.2018